MAKTAB YOSHIDAGI BOLALAR SALOMATLIGINI MONITORING QILISHDA MORFOFUNKSIONAL VA KONSTITUTSIYAL KO‘RSATKICHLARNING AHAMIYATI

Rajapov Sarvarbek Safarboyevich
Urganch davlat tibbiyot instituti Klinik anatomiya va gistologiya kafedrasi assistenti.
Abduqodirova Marjonabegim Sherzod qizi
Urganch davlat tibbiyot instituti Pediatriya yo‘nalishi talabasi.

Annotatsiya. Zamonaviy pediatriya, gigiyena va ekologiyaning eng muhim vazifalaridan biri o‘sib kelayotgan yosh avlod sog‘lig‘ini saqlash, ularning jismoniy hamda morfofunksional rivojlanishini doimiy monitoring qilib borishdan iboratdir. Bolalarning o‘sish ko‘rsatkichlari va tana konstitutsiyasi (somatotipi) ular yashayotgan ijtimoiy-iqtisodiy, ekologik va hududiy omillarga to‘g‘ridan-to‘g‘ri bog‘liq bo‘lib, aholi genofondi salomatligining obyektiv ko‘rsatkichi hisoblanadi. Ayniqsa, Janubiy Orolbo‘yi hududidagi ekologik o‘zgarishlar sharoitida maktab o‘quvchilarining jismoniy taraqqiyotini o‘rganish alohida ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: Orolbo‘yi hududi, somatotipik ko‘rsatkichlar, 2- bolalik davri, o‘smirlik davri, konstitutsion tip, mushak kuchi.

Maqsad. Xorazm viloyatining shahar va qishloq sharoitida yashovchi maktab yoshidagi bolalarning morfometrik, funksional hamda konstitutsiyaviy (somatotipik) ko‘rsatkichlarini qiyosiy baholash va sog‘liqni monitoring qilish mezonlarini aniqlash.

Material va usullar. Tadqiqot doirasida Xorazm viloyatining Urganch shahri (233 nafar) va Shovot tumani (245 nafar) maktablarida tahsil olayotgan, jami 478 nafar o‘zbek millatiga mansub o‘g‘il va qiz bolalar tekshirildi. Ulardan 316 nafari bolalikning ikkinchi davriga (7–11 yosh), 162 nafari esa o‘smirlik (pubertat) davriga to‘g‘ri keladi. Antropometrik, somatotipik va funksional (O‘TS, puls, dinamometriya) ko‘rsatkichlar statistik tahlil qilinib, farqlar ($p < 0.05$) mezoni bo‘yicha baholandi.

Natija va muhokama. Morfometrik ko‘rsatkichlar tahlili: Shovot tumani (qishloq) bolalarining umumiy o‘sish ko‘rsatkichlari Urganch shahri (shahar) bolalariga nisbatan sezilarli darajada yuqoriroq ekanligi aniqlandi. Chunonchi, o‘rtacha bo‘y uzunligi Urganchda 139.68 ± 13.17 sm, Shovotda esa 144.41 ± 15.00 sm ni tashkil etdi. O‘rtacha tana vazni Urganchlik bolalarda

35.79 ± 11.09 kg, shovotliklarda esa 38.30 ± 12.32 kgga teng bo‘ldi. Tana vazn indeksi esa har ikki hududda ham deyarli bir xil me’yorda qayd etildi (Urganch: 17.93 ± 3.09 kg/m², Shovot: 17.97 ± 3.24 kg/m²).

Jinsiy dimorfizm xususiyatlari: Balog‘at yoshining ikkinchi (o‘smirlik) bosqichida qiz bolalarning morfometrik ko‘rsatkichlarida ham hududiy tafovvutlar yaqqol namoyon bo‘ldi. Urganchlik o‘smir qizlarning o‘rtacha bo‘yi 152.47 ± 4.40 sm, vazni 45.30 ± 6.09 kg (BMI: 19.36 ± 3.31 kg/m²) bo‘lgani holda, shovotlik tengqurlarida bu ko‘rsatkichlar bo‘y bo‘yicha 157.49 ± 1.36 sm, vazn bo‘yicha 48.43 ± 1.52 kg (BMI: 19.46 ± 3.68 kg/m²)ni tashkil etdi.

Funksional tizimlar ko‘rinishi: Organizmning nafas funksiyasini belgilovchi O‘pkaning tiriklik sig‘imi (O‘TS) shahar bolalarida qishloq joyidagilarga nisbatan bir oz ustun bo‘lib, Urganchda 2261.85 ± 520.45 ml, Shovotda esa 2189.74 ± 559.38 mlga teng bo‘ldi. Yurak qisqarishlari soni (Puls) har ikki hudud o‘quvchilarida ham barqaror va o‘xshash chiqdi (Urganch: 94.46 ± 10.20 marta/daqiqa, Shovot: 94.64 ± 10.20 marta/daqiqa). Mushak kuchi (o‘ng qo‘l dinamometriyasi) Urganchda 23.56 ± 6.98 kgni, Shovotda 23.03 ± 7.94 kg
ni ko‘rsatdi.

Konstitutsiyaviy (somatotipik) tarkib: Bolalarning tana tuzilishi tiplari tahlil qilinganda, har ikki hududda ham astenik somatotip eng ko‘p uchrashi ma’lum bo‘ldi (Urganchda 135 nafar, Shovotda 134 nafar bola). Torakal tip o‘zaro muvozanatda bo‘lsa-da, baquvvat hisoblangan muskulli (muskulyar) tip shahar bolalarida (37 nafar) qishloq joylariga (23 nafar) qaraganda ko‘proq aniqlandi. Bu holat shahar sharoitidagi ovqatlanish ratsioni va jismoniy faollik xususiyatlari bilan izohlanadi.

Xulosa. Maktab yoshidagi bolalarning morfofunksional va konstitutsiyaviy ko‘rsatkichlarini kompleks monitoring qilish ularning salomatlik holatini to‘g‘ri baholashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Aniqlangan hududiy farqlar va raqamli ko‘rsatkichlar mintaqa bolalari uchun individual o‘sish va jismoniy taraqqiyot standartlarini (regressiya shkalalarini) ishlab chiqishga xizmat qiladi. Ushbu mezonlar garmonik rivojlanishdan ortda qolgan (vazn yetishmasligi) yoki semizlikka moyil bolalarni erta aniqlash hamda maktablarda maqsadli profilaktik, korreksion va sog‘lomlashtirish dasturlarini samarali joriy etish uchun dasturulamal bo‘la oladi.